

ERCVLI VICTORI... een zonderlinge muntvondst. Een voorlopige identificatie na 111 jaar?

In november 2008 vond Rem Vermeylen met behulp van zijn metaaldetector een kleine zilveren munt in de ploeglaag van een akker in Koninksem bij Tongeren. Omdat hij het muntje zelf niet kon identificeren plaatste hij het op een detectorforum en ging hij te rade bij een paar numismaten. Een identificatie bleef echter uit. Hij meldde het stuk bij de Centrale Archeologische Inventaris van de Vlaamse Overheid aan als onbekend (nr 52413). Tijdens een zoekdag liet hij het mij terloops zien. Mijn numismatische kennis was toen vrij beperkt en de foto's van het stuk verdwenen al snel onder nieuw materiaal. Het verschijnen van het werk van Peter Ilich in 2014 bleek een goede gelegenheid om een nieuwe poging te wagen het stuk te determineren, omdat Ilich enkele stukken publiceerde die als vergelijkingsmateriaal in aanmerking zouden kunnen komen.¹ Na een toevallige ontmoeting met de vinder, mei 2016, was mijn belangstelling opnieuw gewekt.

Numismatisch verleden

Bij mijn zoektocht naar de bron kwam ik uit bij De Coster die in 1856 gewag

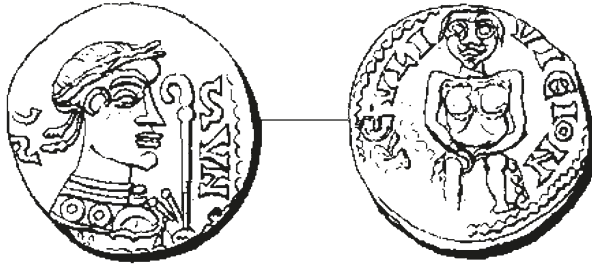
maakt van een muntschatvondst te Maastricht van een negenhonderdtal denieren van de elfde eeuw die vanaf 1842 stelselmatig beschreven werden door verschillende numismaten.² Uit zijn bevindingen blijkt dat de schat in de beginperiode van Hendrik van Verdun (1075-1091) moet verborgen zijn. Een halve eeuw later voegt De Chestret de Haneffe ten onrechte aan de inventaris van deze vondst de beschrijving toe van een 25tal stuks die volgens hem verborgen waren gebleven voor De Coster.³ Samen met deze munten publiceert hij een zestal exemplaren gevonden te Mirwart (Saint-Hubert, provincie Luxemburg). De Chestret maakt er ook de eerste en tot nog toe enige tekening van.

Weer een halve eeuw later, in 1958, beschrijft Frère de nalatenschap van baron Guillaume-Pascal de Crassier.⁴ Hij vermeldt een vondst die in 1729 gedaan werd in de omgeving van Mirwart en die bestond uit 39 denieren waarvan twee gelijkende stukken (nummers 35 en 36) en plaatst de verberging na 1099. Hij wijst daarbij op de vergissing begaan door De Chestret en de onterechte toekenning aan Maastricht!

HENDRIK DE
BACKER

*Het vondstexemplaar
van Koninksem
(dubbele grootte)*

Drie jaar later dateert Meert de vondst in de periode 1083-1090.⁵

Ilsch beschrijft het stuk als volgt: op de voorzijde een borstbeeld met diadeem naar rechts, ervoor een naar binnen gekeerde kromstaf; het omschrift begint links onderaan(?) [LAMBERTVS?].⁶ De keerzijde beschrijft hij als: zittende figuur (?) en het omschrift.RCVLI VIETIN. Hij somt vier exemplaren op: Änggårdén, Zweden (foto); Rápina, Estland en de twee stuks uit de vondst van Maastricht, met andere woorden Mirwart en merkt een gelijkenis op met stukken die onder voorbehoud aan Munsterbilzen (Belgisch Limburg) worden toegeschreven waarop een zittende de man in vooraanzicht afgebeeld staat.

Jean-Luc Dengis maakt voor het eerst melding van het stuk dat hier besproken wordt en schrijft het toe aan Hendrik van Verdun.⁷ Hij beschrijft het als volgt: voorzijde: groot hoofd met diadeem naar rechts, een lange kromstaf met 'nvs' rechts en 'sc' achter zijn hoofd; keerzijde: een zittende naakte man, rondom het omschrift VIGVN. Behalve dit stuk vermeldt hij enkel de stukken van Mirwart. Hij kent geen varianten. De tekening is deze van De Chestret maar hij geeft een andere foto waarbij hij de voorzijde van

denier 5 combineert met de keerzijde van denier 6 van Frère.

Beschrijving

De denier heeft een massa van 0,71 gram en een diameter van 13,5 à 14,0 mm. De stempelstand is ongeveer 33° of 2 uur. Het muntplaatje is wat ovaal en de muntslag is zoals meermaals op stukken uit die periode onregelmatig tot zwak en de keerzijde is een eind uit het centrum geslagen. Bovendien zijn er sterke gebruik- en corrosiesporen.

De voorzijde toont de buste van een bisschop naar rechts, de kromstaf voor zijn gelaat naar binnen gericht. Van zijn hoofdtooi is niets te zien maar hij draagt een diadeem waaraan twee lintjes met telkens twee bolletjes hangen. De versiering op de kraag van zijn mantel bestaat uit twee dubbele diagonale lijnen met ertussen een ring. Het omschrift lees ik als]nvs[tussen kromstaf en muntrand, met de S platliggend en de v naar buiten gekeerd, links van het hoofd ontwaar ik D[IE?]....

De keerzijde, die jammer genoeg sterk aangetast is, is veel zwakker geslagen maar ik ontwaar deels de naakte persoon die frontaal gezeten is met een hand in de vorm van een 'C' voor zijn kruis alsook zijn rechter been. Zijn zetel heeft een rechte poot bestaande uit twee lijntjes, links onder zijn arm zijn er wat bolvormige voorwerpen (armleuning, rotsblokken?). Van het omschrift kan ik enkel de letters [ERC?]VL lezen.

Conclusie

Het door mij bestudeerde stuk is van hetzelfde type als de vondst uit

Keerzijde van een
aureus van
Maximianus
Herculius (286-305)⁸

Änggårdén (kraag bisschop en oriëntatie nvs) maar er is een verschil met het voorwerp/poot zetel links van de naakte man op de keerzijde. De varianten tussen de bestudeerde munten zijn: de oriëntatie van de 'v' in nvs, de versiering op de kraag van de bisschop, de vorm van de poot van de zetel. De muntheer lijkt me dezelfde te zijn maar de kleine variaties kunnen op een subtype of zelfs een ander atelier wijzen.

Na studie van de afbeeldingen van de exemplaren uit Änggårdén en Rápina, de tekening van De Chestret en het muntje zelf meen ik het keerzijde omschrift te kunnen reconstrueren als 'ERCVLI VICTORI'. De stempelsnijder is voor de beeldenaar duidelijk te rade gegaan bij een aureus die in Rome of Trier door Maximianus Herculeus (286-305 na Chr.) wellicht bij het begin van zijn regering geslagen werd.

Voor wat betreft de voorzijde wil ik wat voorzichtiger zijn maar met de letter D en de flarden die ik meen te zien op het stuk van Rápina opteer ik voor DIETVVI / nvs en schrijf hem dan ook toe aan Theodinus (1048-1075), de muntplaats en jaartal moet ik echter schuldig blijven al past de munt wel in het rijtje dat aan Maastricht toegeschreven wordt. Inmiddels is er na de publicatie door De Chestret de Haneffe 111 jaar verstreken, maar ondanks mijn verwoede pogingen om tot een sluitende identificatie te komen blijf ik nog steeds met onbeantwoorde vragen achter... ■

Dank aan mevrouw Isabelle Jansen en de heren Rem Vermeylen, Raf van Laere, Ivar Leimus, Peter Iisch, Patrick Bultinck, Arie van Herwijnen, Jan Moens en Jean-Luc Dengis.

Hendrik de Backer is nu negen jaar actief als amateur op enkele detectorfora waarbij hij een brug wil bouwen tussen het aangebracht materi-

aal, de numismatiek en de archeologen. Het publiceren van onbekende munten is hiervan een logisch gevolg.

NOTEN

1. ILISCH, 2014.
2. DE COSTER, 1856: 398-439, platen 19-22; MEYERS, 1853: 131.
3. DE CHESTRET DE HANEFFE, 1905: 437-444(443), plaat 11 tekening 10.
4. FRERE, 1958: 108, fig. 4 tekening 2 en fig. 5 tekening 35; FRERE, 1995: 207 en pl. p. 214; 5 & 6.
5. MEERT, 1961: 131.
6. ILISCH, 2014: 276 nr. 35.34. De tekst bij de foto's van de denier van Rápina 'W. Anderson 158 = Molvögin 58.15' kan onmogelijk bij deze foto's horen.
7. DENGIS, 2012: 134 nr. Li-76; DENGIS, 2016: 151 nr. 202.
8. NAC veiling 91 (23 mei 2016) lot 58, zie <https://www.sixbid.com/browse.html?auction=2715&search=58>

LITERATUUR

- DE CHESTRET DE HANEFFE, J. 'Monnaies inédites du XIe et du XIIe siècle découvertes la plupart à Maastricht en 1856' *Revue belge de numismatique* 61 (1905) 437-444.
- DE COSTER, L. 'Trouvaille de monnaies du onzième siècle' *Revue belge de numismatique* 12 (1856) 398-439, platen 19-22.
- DENGIS, J.-L. 'Trouvailles et trésors monétaires en Belgique. XV. Province du Limbourg de l'antiquité à 1794' *Moneta* 150 (Wetteren 2012).
- DENGIS, J.-L. 'Les monnaies de la principauté de Liège. I. De Notger à Henri de Gueldre' *Moneta* 192 (Wetteren 2016).
- FRÈRE H. 'La collection du baron de Crassier (1662-1751) et la trouvaille de Mirwart (1729)' *Revue belge de numismatique* 104 (1958) 95-126.
- FRÈRE H. 'Monnaies Liégeoises de Maastricht aux types impériaux' *Bulletin de l'institut archéologique de Liège* 107 (1995) 201-215.
- ILISCH P. 'Die Münzprägung im Herzogtum Niederlothringen' *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 100 special (2014).
- MEERT, C. 'Les monnaies de Henri de Verdun et la date de l'enfouissement de la trouvaille de Mirwart' *Revue belge de numismatique* 107 (1961) 117-136.
- MEYERS 'Notice sur un dépôt de monnaies du XIIe siècle trouvé à Maastricht' *Revue belge de numismatique* 14 (1853) 129-159.
- NUMISMATICA ARS CLASSICA NAC AG veiling 91 (23 mei 2016).